

ÉVFORDULÓK

A Szársomlyó melletti csata emlékezete

A Szársomlyó melletti csatáról, annak 325 éves évfordulójáról történt háromnapos megemlékezés 2012. augusztus 10–12-én Nagyharsányban, illetve Villányban. A megemlékezés keretében sor került a csatát értékelő konferenciára, a csatahelyszín bejárására és ökumenikus istentiszteletre. A megemlékezési sorozatot a leendő emlékmű alapkövetelének aktusa zárta.

A Szársomlyó melletti csatát egyes kutatók és történészek *nagyharsányi csatának*, mások *villányi csatának*, ismét mások *második mohácsi csatának* nevezik. A csatatér meghatározása során, a kutatók megállapodtak abban, hogy a legtöbb harctéri cselekmény, a döntő ütközet a Nagyharsánytól és Villánytól délre fekvő síkságon történt, ezért csatlakozom azon történészek álláspontjához, akik a Nagyharsányi hegy (hivatalos földrajzi elnevezése szerint Szársomlyó) melletti csata elnevezést tartják helyesnek. A csata helyszínével kapcsolatban a bizonytalanságot elsősorban az okozza, hogy a korabeli osztrák és bajor katonai források a csatához legközelebb lévő legnagyobb magaslatához, a 442 méter magas Harsányi hegyhez (Szársomlyóhoz) viszonyítva, „Harsány-hegyi csata” (Schlacht am Berge Harsan) elnevezéssel illették az ütközetet.

Buda ostroma (1686. július 18. – szeptember 2.), illetve annak a keresztény kézre kerülése után, a törökök, az üldöző szövetséges hadak elől Eszékre vonultak. Az üldöző szövetséges erők útközben elfoglalták Simontornyt, majd Pécs ellen fordultak. Pécsset ugyan megerősítette a török, de az ivóvíz és élelmiszer hiánya miatt is nehéz helyzetbe került védők, a szövetséges csapatok odaérkezésekor a várat feladták és Eszékre vonultak el. A siklósi várat 1686. október 30-án foglalták el a szövetséges erők. A várat felszabadító csapat Kaposvár ellen vonult, amelynek török őrsege 1686. november 2-án feladta a várat.

A magyar katonaság helyzete az 1687-es hadjárat idején

A magyar katonaság ebben az időszakban messze elmaradt azoktól a követelményektől, amit a XVII. század megkövetelt volna. Fegyvernemi jellege, képzettségi és fegyverzeti viszonyai miatt kisebb-nagyobb rajtaütésekkel, az utánpótlás zavarásával, vagy annak megbénításával próbálták felőrlni az ellenséges erőket. Megmaradt az idejétmúlt zsoldosság a feudális típusú fegyveres szolgálat keretein belül. Ennek ellenére a magyarországi csapatokat a császári hadvezetés, mégis sikerrel tudta alkalmazni a törökkel szemben. Ugyanis az ellenséges erők zömét a félnehéz könnyűlovasság alkotta. A török gyalogság legütőképesebb egységeit a janicsárok képezték, de korábbi morális és harcászati fölényüket elvesztették. Fegyverzetük elavult. Emellett a könnyűgyalogság zömét erőszakkal toborzott katonák alkották, akiknek harcértéke igen csekély volt. Olyan helyzet állt elő, hogy a magyarországi haderő, az európai hadügyi fejlődés élvonalától fokozatosan elmaradó, hasonló harcmodorú és fegyvernemi összetételű, viszonylag korszerűtlen fegyverzetű török haderővel került szembe. Ilyen körülmények között hasznos kiegészítő elemévé váltak a lassabban mozgó, de korszerű ütőerőt képviselő császári csapatoknak.

Kevés adatunk van a főszereplő magyar katonaság létszámáról. Egyes adatok szerint a bajor seregetest kötelékeiben 2500 lovast, míg Lotharingiai Károly seregében 3500 magyar és horvát lovast regisztráltak. Tudjuk, hogy a magyar erők zöme inkább a török kézen lévő várak körülzárásánál és a helyőrségekben összpontosult.

Az 1687. év hadászati eseményei

Szulejmán nagyvezír békeajánlatot tett a császárnak, amit az visszautasított. Így a háború tovább tartott. A törökök még számos várat uraltak a győztesen előrenyomuló keresztény sereg mögött, így a lényegesebbeket: Egert, Váradot, Kanizsát, Gyulát és Szigetvárt. Az események menetét az egész év során az ellátás problémái, a császári kincstár krónikus pénzzavara, a rendkívül esőre fordult időjárás, valamint az oszmánok szabták meg.

A szövetségesek, Lotharingiai Károly vezetésével, július 16-án és 17-én megrohamozták a törökök megerősített északi táborát, de mintegy ezer katonájuk elvesztése után vissza kellett vonulniuk. A törökök elhagyták állásaikat és a keresztény sereg után nyomultak. Július utolsó napján a két sereg a Karasica két partján táborozott, de egyik sem támadhatta meg a másikat a nehéz, mocsaras terep adta viszonyok miatt. A nagyvezír mindenképpen összecsapásra, döntő csatára kívánta vinni a dolgot, mert úgy gondolta, egy megvert, legyőzött ellenséget üldöz és biztos volt a sikerében. Egyébként is tudta, ha tétlen marad, az a fejébe kerül. Helyrehozatta a Dráva Eszék és Dárda közötti átkelőhelyet és megindult Baranyavár irányába. A császáriak, miután látták, hogy a török nem Mohács irányába tart, elpusztították a mohácsi palánkokat, és elindultak Villány, Siklós irányába. Ez a helyzet kedvezett is a szövetséges erőknek, hiszen a Dunától és a Drávától eltávolodó török erők egyben az utánpótlási helytől is eltávolodtak, és várható volt, hogy a közeljövőben csatára kényszerülnek.

A Szársomlyó melletti csata lefolyása

A keresztény sereg stratégiája az volt, hogy a török sereget, amely Baranyavár térségében kiépített és az elsáncolt táborában várakozott, kicsalják a védelmi állásaikból és nyílt csatára kényszerítsék. A következő napok eseményei megmutatták a terv helyességét. A török sereg augusztus 11-én elhagyta védelmi állásait és megkezdte előnyomulását. Megtámadta a Nagyharsány és Siklós között elhelyezkedő szövetséges hadsereg balszárnyát, ahol a bajor főerő foglalt állást. Augusztus 12-én, kora délelőtt Nagyharsány–Villány térségében bontakozott ki a csata. Nagyharsánytól a főszerep jobbszárnya visszafordult és Villányig harcolva megfutamította a török főszereg lovasságát, amely átkaroló hadműveletre készülve a Szársomlyó hegy lábáig jutott előre. Délután az egész szövetséges hadsereg támadásba lendült. Öt óra felé mindenütt áttörték a török vonalakat. Kiderült, hogy védelmi állásaik még nem készültek el, a négyszeres árokrendszert csak félig tudták elkészíteni, így a janicsárok képtelenek voltak eredményesen védekezni.

A császári lovasság rohamát és a bajor gyalogság zárt egységét a török tüzérség nem volt képes megbontani. A rosszul felállított lövegei a támadó keresztény csapatok feje fölé lőttek, jóformán semmiféle veszteséget nem okoztak. Ugyankor a szövetséges tüzérség nagy pusztítást végzett a félhód alakban támadó török lovasság soraiban és a fejvesztve hátráló gyalogság között. A megfutamodó török lovasezredek szinte legázolták a hősiessen ellenálló janicsárokat, akik az övükig erő, félig elkészített árkaikban még ekkor is védekeztek. Így a szultáni tábor, a védelmére felsorakozott csapatokat szinte teljesen elsöpörte az ekkorra már minden vonalon támadásba lendült szövetséges hadsereg.

A törökök lovassága és gyalogsága a Karasica mocsaraiba szorult. A menekülő törökök között hihetetlen pusztítást végeztek az üldözők. Az üldözés egyébként késő éjszakáig tartott. Az északi hídnál is sokan elpusztultak, mert az egymás hegyén-hátán menekülők alatt leszakadt a hajóhid és sokan a Drávába fulladtak. A török hadsereg teljes tüzérsége, azaz hatvan ágyú, tíz mocsár, a teljes török hadipénztár a győztesek kezére került. Zsákmányuk lett hétezer ökör, hatezer ló, ezerötven teve. A zsákmányolt élelmiszerből az egész szövetséges hadsereg ellátását két hétig tudták biztosítani.

A csatában huszonötezer török katona esett el, vagy az üldözés során mészárolták le őket. A Karasica mocsaraiban megsemmisültek számát ötezerre becsülik. A szövetségeseknek mintegy 700 katonája halt hősi halált, az utánpótlást végzők közül ugyancsak ennyien haltak meg. A csatában részt vett a szövetségesek részéről mintegy 48 000 fő, míg a török sereg harcoló létszáma 60–70 ezer főre tehető.

A Nagyharsány melletti csata eredményeként az ország nagy része felszabadult. A még török kézen lévő dunántúli végvárak szoros blokádnak alá kerültek, így nem veszélyeztették többé a felszabadult területeket. A csata, mint azt Franz Wagner, Leopold császár életrajzírója megjegyezte, megtorlása volt annak a csapásnak, amelyet a török 1526-ban mért a kereszténységre.

Felhasznált irodalom, idézetek forrásai: Budától Belgrádig. Válogatott dokumentumrészletek. Szerk.: *Szita László*, Pécs, 1987.; A török elleni visszafoglaló háborúk történetéből 1686–1688. Szerk.: *Szita László*, Pécs, 1989. c. kötetben a következő cikkek: *Szakály Ferenc*: A felszabadító háborúk történeti helyéről (23–42.), *Veres D. Csaba*: Hol zajlott le a „második mohácsi” vagy „harsányi-hegyi csata” 1687. augusztus 12-én? (49–62.), *Nagy Lajos*: A nagyharsányi csata (43–48.), *Rázsó Gyula*: Budától-Belgrádig. Badeni Lajos két háborús esztendeje (105–114.); *Hidég Kornél*: Csata Nagyharsány körül. Győr, 2006.; 1687. augusztus 12-én történt... Egykorú német tudósítás a török ellen vívott nagyharsányi csatáról. Közreadja a Baranya Megyei Könyvtár. Összeállította *Horváth Eszter*. Pécs, 1987.; Nagyharsány. Írta: *Szita László*. Szerk.: Füzes Miklós. Megjelent a Magyar Állam Millenniumára, Bp., 2000.

Simor Ferenc